

POEZIA ELEGIACĂ – POEZIA PAMFLETARĂ

Poezia de început a lui Goga, adolescentină, răspândită prin publicațiile ardeleno de până la „Luceafărul” („Familia”, „Tribuna”, „Tribuna literară” și „Revista ilustrată” – semnată Octavian, Tavi, Nic. Otavă etc.), stă sub semnul pesimismului eminescian, de tonalitate minoră și melodicitate simplistă a versului. Pune în antiteză copilăria (fericită, paradisiacă) cu junețea nefericită („Copil eram când am avut / De fericire parte, / Sunt june: fericirea azi / De mine e departe” – *Atunci și acum*), pierderea fraților duce la concluzia generalizată a nefericirii pe pământ („Avea trei fii sărmana mamă, / Dar moartea în al ei avânt / I-a secerat încet, pe rând, / Și astăzi ea oftând exclamă: / Nu-i fericire pe pământ.”). Poeziile de iubire din perioada de început se remarcă prin sinceritatea naivă – „Când galeși ochii tăi s-aprind / De doruri nențese / Te uiți... și câte-or fi vorbind / Acele gene dese” – *Dragoste și gânduri*; „De-acuma tu pe pace fii, / Eu uite-ți spun că-n al meu drum / N-o să mă-ntorc pe veci de-acum / La minciñoșii ochi căprui” – *Rămas bun*. Poetul însuși își amintește, în notele sale de jurnal, de aceste începuturi: „La cincisprezece ani am început să public în «Familia» și «Tribuna», vor fi vreo zece duzini de poezii slabe risipite pe la toate gazetele din Ardeal.”

Nu este, deci, de mirare că după aceste poezii ușor epigonice, publicarea volumului *Poezii* în 1905 a reprezentat un eveniment. Este prima apariție editorială de la începutul secolului douăzeci a unui volum de poezii de evidentă originalitate, care iese de sub puternica influență epigonică eminesciană sub care se afla poezia românească a vremii. Prin acest volum a apărut în literatură un cântăreț al Ardealului, în versul căruia vibrează la intensitate și în tonalități diferite problematica și starea complexă și complicată (istoric, social, uman) a acestui spațiu, starea românilor de aici. Care a fost, însă, repede reținută ca fiind a tuturor. Poezia lui Goga a fost percepută de timpuriu ca identificându-se cu aspirații și idealuri naționale, o poezie care a început „Să povestească lumii jalea / Înstrăinatului Ardeal”. Un vers din *Rugăciune* devine simbol pentru creația sa poetică – *Cântarea pătimirii noastre* –, poetul fiind numit *Cântărețul pătimirii noastre*, iar *Clăcașii, Noi, Plugarii, Otlul, De la noi* sunt poezii care dau tonuri și sonori

acestei cântări – o poezie cu inflexiuni elegiace, în stil neoromantic, dar vibrând de o puternică energie. Octavian Goga, prin opera și activitatea sa a format, a menținut și a întreținut spiritul unității naționale, contribuind la realizarea a ceea ce numim astăzi Marea Unire, înfăptuită prin actul istoric din 1 Decembrie 1918 de la Alba Iulia.

Poezia lui Octavian Goga se constituie, deci, ca un amplu cântec de jale al Ardealului, aflat sub dominație străină, având și un puternic accent mesianic. Jelanția sa nu este una individuală, ci este un cântec în care reverberează mai multe voci: „Alungă patimile mele / Pe veci strigarea lor o frânge, / Și de durerea altor inimi / Învață-mă pe mine-a plânge./ Nu rostul meu de-a pururi pradă/ Ursitei maștere și rele, / Ci jalea unei lumi, părinte, / Să plângă-n lacrimile mele”(Rugăciune). Motivația atitudinii protestatere a explicat-o poetul în mărturiile sale (Ciucea, 23 martie 1923): „Viața din Ardeal te împingea la o protestare permanentă și nu îngăduia o retragere în turnul de ivoriu. Unitatea sufletească cu țara, ca un prim acord al unității politice, trebuia făcută și pentru asta se cereau toate sacrificiile, chiar și suprema jertfă a visurilor literare... Poate trăind în alte vremi și având în fața mea mai puțină nedreptate și mai puțină prostie, incursiunile mele în politică ar fi fost mai rare... În orice caz eu am resimțit cu toată puterea fatalității povara vremurilor mele și de multe ori, când stau cu mine de vorbă, mi se întunecă parcă răsufierea de cenușa planurilor literare pe care o port în mine.” Poezia sa devine expresia unui activism frenetic, starea de inactivitate este deplânsă și neacceptată („Noi suntem drumeții piticelor vremi / Pitici în puțință și vrere”), cântarea poetică își ia puterea de la dezlănțuirea în vijelie a munților: „Voi aspră porniți vijelie –/Și sufletu-mi lacom vă soarbe atunci/Năprasnica voastră mânie!” (*În munți*).

Creația poetică a lui Octavian Goga a stat în atenția criticii literare, de-a lungul timpului interpretările fiind diverse, nu de puține ori amestecul politicului obnubilând valoarea literară. Primul care face o analiză extinsă a poeziei lui Goga este Titu Maiorescu în discursul susținut la Academia Română în vederea acordării „Premiului Năsturel–Herescu” pentru volumul *Poezii*. Cu toate rezervele sale referitoare la patriotism ca izvor pentru poezie, Maiorescu apreciază că tocmai forma frumoasă și cuprinsul patriotic al poeziilor au determinat „efectul produs asupra marelui număr de cetitori”. Apoi, comentează alte poezii care întăresc impresia „că în tânărul autor avem un poet dintre cei chemați și aleși” și, anume, „alt șir de poezii, care nu au a face cu patriotismul, ci sunt din veșnicul tezaur al emoțiilor omenești, poeziile de veselie, de amor, de întristare intimă”. E. Lovinescu observa (în *Istoria literaturii române contemporane*) siguranța dintru început a scrisului, caracterul social și energia tonului din poezia lui Goga. Cel care a fixat, însă, locul poeziei lui Octavian Goga în perioada modernă a

literaturii a fost G. Călinescu, care a mers mai în profunzime cu exegeza poeziei, prin alăturarea de Eminescu, prin trimiterea spre inefabilul de origine metafizică, prin aprecierea că, după Eminescu și Macedonski, Goga este primul mare poet din epoca modernă, „sortit prin simplitatea aparentă a liricei lui să pătrundă tot mai adânc în sufletul mulțimii, poet național totdeodată și pur ca și Eminescu”.

În mitologia poetică a lui Octavian Goga *satul* rămâne un topos predilect, un simbol arhetipal („Sat din margine de codru, / Revărsat sfios în vale, / Tot mai jalnic cade-amurgul / Peste strașinile tale!” – *Așteptare*). Poetul era legat profund de sat și de țăranii care îl locuiau. Născut la Rășinari, și-a petrecut mare parte din copilărie la Crăciunel, în ținutul Târnavelor, și aici i s-au implantat în suflet „poezia câmpenească, plângerile foștilor iobagi, nemulțumirea plugarilor și truda clăcașilor”. A observat cu atenție tot ceea ce era specific în acest țărm, la oamenii care îl populau și își duceau viața aici, pentru a le cristaliza, apoi, în poezie, tumultul existențial. „Am cutreierat satul cu ochii deschiși, conștient că fac o analiză permanentă și că fiecare clipă de contact al meu cu țăranimea e o clipă de studiu, de interpretare, de disecare a aceluia izvor de energie, care se confundă, în judecata mea, cu însuși rostul existenței noastre. Am crezut în sat și am căutat în sufletul poporului nostru; și vă spun sincer că, în acest microcosm, am descoperit oglindindu-se o viață sufletească foarte bogată.” Student la Budapesta, într-un mediu citadin puternic, presant, tânărul Goga are mereu nostalgia satului, simte nevoia de „rețărănire”, de întoarcere la reperele între care se formase până atunci. „La douăzeci de ani am pus gândul că trebuie să las totul și de mai vreau să trăiesc, să fac o operă de revenire la matcă: să mă rețărănesc... Am și plecat acasă, unde am stat patru luni în completă singurătate, îndușmănit cu mine însumi – citind *Crimă și pedeapsă* de Dostoievski și *Strigoii* de Eminescu... Cine știe ce rezerve de sănătate rustică au triumfat atunci în mine și m-au pornit din nou la drum?” Revine la Budapesta și, în 1901, scoate împreună cu alți tineri revista „Luceafărul”, „o revistă a noastră, a eminescienilor de atunci, de la Budapesta”, una dintre cele mai importante publicații de la începutul secolului trecut.

Satul este configurat prin trăsături paradisiace în matricea sa arhetipală („codri verzi”, „câmpuri de mătasă”, „fluturi”, „privighetori”, soarele „mai aprins”, „roua de pe trandafiri”), umbrite, însă, de plânsete și lacrimi, datorate suferinței și visului mereu râvnit, dar niciodată împlinit în istoria scursă până atunci: „Avem un vis neîmplinit, / Copil al suferinții, / De jalea lui ne-au răposat / Și moșii, și părinții... / Din vremi uitate, de demult, / Gemând de grele patimi, / Deșertăciunea unui vis / Noi o stropim cu lacrimi” (*Noi*). Jalea, ca atitudine afectivă ce dă mișcare expresivă versurilor

(apropiată curgerii lirice din doinele de jale), este densă și amplificată de întreaga natură (codri, râuri): „Pe boltă sus e mai aprins / La noi, bătrânul soare, / De când pe plaiurile noastre / Nu pentru noi răsare... / La noi de jale povestesc / A codrilor desişuri, / Şi jale duce Murăşul, / Şi duc tustrele Crişuri.” În derularea tristei melodii a bocetului ancestral, soluția este una radicală, mutarea „în altă țară”, o trasmutare căreia nu i se întrevede finalul, o peregrinare ca în miticul exod biblic: „Să verşi păgân potop de apă / Pe şesul holdelor de aur; / Să piară glia care poartă / Înstrăinatul nost’ tezaur; / Țărâna trupurilor noastre / S-o scurmi de unde ne-ngropară / Şi să-ți aduni apele toate / Să ne mutăm în altă țară.”

Relația cu natura este permanentă în poezie; izvorul regenerării, al renașterii, al cântecului, al ieșirii din letargie și al intrării în activism, toate acestea poetul le identifică aici, în arealul naturii: „Din șopotul izvoarelor de munte / Să împletim noi cântece senine” – *Cântăreților de la oraș*; nădejdea vieții o descoperă în „codrii verzi și-n negrele izvoare”. Viziunea mesianică și împlinirea ei se leagă de templul naturii: „Și doina se zbate, și frunzele plâng, / Și codrul prelung se-nfioară, / Când, iată, prin neguri cu sârg străbătând / O rază solie coboară: / Deschideți larg poarta, cărunților brazi, / Să vie-mpăratul mării, / Să mângâie jalea nestinsului dor, / Să-mpace durerile firii...” – *Dimineața*. Poezia Sara este un adevărat pastel, prezentarea unui colț de natură în înserare, realizată în vers scurt, concentrat, în sonorități de rimă, cu imagini cromatice, cu sunuri fine (bătaia aripilor unui graur ostenit de zborul zilei, sunetul izvorului când tresaltă), înveșmântând într-o învăluire onirică întregul peisaj.

În satul evocat de Goga trăiesc și se mișcă ființe ridicate la rang de arhetip: *dascălul, dascălița, apostolul, preotul/popa, lăutarul, cantorul, cosașul, crâșmarul* – înconjurată de o aură sacrală, venind din vechime, din tradiție, unele deschizând perspectiva viitorului prin viziune mesianică. „Atâtea patimi plâng în glasul / Cuvântătorului părinte, / Și-atâtea dor aprind în inimi / De clipa răzbunării sfinte. / Bătrânul mag înalță fruntea, / Ce sfânt e graiul gurii sale: / Din el va lumina norocul / Acestui neam sfârșit de jale!” (*Apostolul*). Lăutarul satului este, prin cântecele sale, depozitarul unor comori pe care le revelează prin vibrațiile sonore ale strunei, un păstrător al tradiției din care vor țâșni: noile transformări: „Un vifor năprasnic, cu brațe de flăcări, / Topi-va în goana lui cruntă, / Din jalea pribeagă a strunelor tale / Măreața cântare de nuntă” – *Lăutarul*. Reîntorcerea în sat înseamnă căutarea începuturilor, a copilăriei, a primelor iubiri, a timpului când stătea de vorbă cu făpturile naturii.

Poetul este un continuator, un mesager pentru alte vremi, dar care vine din vechime cu o zestre valoroasă și duce mai departe, prin cântecul său, tot ceea ce i-au lăsat cei de dinainte, „moșii și strămoșii”: „Eu vă port în

suflet, plămădiți în sânge, / Și din vina voastră mi-e sădit păcatul, / Glasul vostru geme jalea mea când plânge... / Eu din plâns de veacuri mi-am topit oftatul... / Întărită-n drumu-i, de la voi învață / Ura mea să ardă, mâna să se-nchine, / Ați murit cu toții ca să-mi dați viață / Morți fără de moarte, voi veniți cu mine.” Viața sa este dedicată celor mulți („Sunt cântărețul celor fără nume, / Un strigăt smuls de-a vremilor vâltoare / Din viforul durerilor din lume” – *O rază*) și, chiar și atunci când încearcă fixarea pe problematica existențială subiectivă, tentativa nu durează, iar dăruirea pentru alții rezistă: „Nu au popasuri gândurile mele, / Sămânța lor se zbate veșnic nouă” – *Fecunditas*. Starea proximă este aceea a activismului permanent: „Eu lupta simt cum sufletu-mi încinge, / Cum pieptul meu se zbate și mă doare” – *Lăcaș străbun*.

Octavian Goga nu a putut menține în poezia tuturor volumelor publicate acea ardere pasională și tensiunea valorică înaltă din volumul de debut; fiorul liric slăbește treptat în volumele următoare, versul nu mai are intensitatea vaticinară și nici melancolia învăluitoare a unei mitologii cu adâncă semnificație. Dacă facem această observație critică, nu înseamnă că următoarele volume de poezie ale lui Octavian Goga nu se mențin la un nivel valoric, ce depășește cu mult alte apariții editoriale ale timpului. Luptând mereu pentru o Țară, poetul ajunge să își deplângă condiția de om fără Țară. „Eu sunt un om fără de Țară, / Un strop de foc purtat de vânt, / Un rob răzleț scăpat de fiară, / Cel mai sărac de pe pământ. / Eu sunt un mag de legea nouă, / Un biet nebun orbit de-o stea, / Ce-am rătăcit să v-aduc vouă, / Poveștile din țara mea. // Eu sunt o lacrimă târzie / Din plânsul unei mii de ani, / Sunt visul care reînvie / La vetrele celor orfani. / Sunt o muștrare călătoare / De pe tărâmurii fără glas / Și dintr-o lume care moare / Sunt strigătul ce-a mai rămas” (*Fără Țară*). După ani de activism frenetic în numele unui ideal, poetul simte frâna unui timp agonic, care-l amenința și pe el. „În mine se petrece o agonie / Ca într-o tristă casă solitară” sună versurile dintr-o poezie, încărcate și de tristețe, și de regret, și de un ușor pesimism, și de oarece nemulțumire, dar și prevestind o schimbare: „În sufletu-mi bătut de vijelie / Eu văd un om ce-a început să moară... / Un cântăreț cu rostul de la țară / Se duce-acum și n-o să mai învie / Cu chipul lui senin de-odinioară...” (*Agonie*).

Poeziile din *Ne cheamă pământul* și *Cântece fără Țară* aduc în plus și o accentuare a subiectivității, o descătușare a eului. G. Călinescu vedea aici o relaționare a poeziei lui Goga cu simbolismul, pe linia deschiderii spre modernitate. Poetul chiar intră prin unele poezii din aceste volume în contextul modernității poetice, schimbându-și atitudinea și paradigma. Își face apariția peisajul citadin („Mi-aduc aminte – într-o zi de vară / Orașul prins în vechea-i alergare” – *Pribeag străin*; „La geam îmi cântă-n ritmuri

cadențate / Haotica Parisului năvală” – *Paris*; „Parisu-și urlă vasta nehodină / Și fără somn se zbate vinovatul” – *Notre Dame*), sunt evocate locuri exotice, decoruri în penumbră („Neadormit veghează felinarul, / În taina nopții osândit să vadă” – *Felinarul*), spleen-ul se face simțit („În trista mea tăcere abătută” – *Portretul*), însingurarea apasă („Ești singură astăzi, tu inima mea / Biserica veche-n ruină...”). Poetul peregrinează prin muzee alături de alți călători din toată lumea, veniți acum „Să-și spele ochii în lumina / Din pânzele lui Tizian” –, mod de a medita pe tema trecerii, a stingerii gloriilor („Lăcaș cernit al trecerii eterne / Trist sarcofag al vremii adormite, / Tu, jalnică, posomorâtă urnă, / Ce-aduni cenușa gloriilor stinse – / Sub bolta ta mi-e frig și mă cutremur” – *În muzeu*). Poezia înregistrează imagini ale dezagregării, chiar funerare, de simbolistică neagră („Mor clipe mute numărate...”; „În pacea mută, solitară / Cum stau cu somnul de mănșel. / Azi pare-o urnă funerară / Mansarda vechiului hotel...” – *În pacea mută*).

Volumul *Cântece fără Țară* apare cam în același timp cu alte două volume de poezie, aparținând unor poeți dintr-o generație mai tânără, cultivând o poezie de evidentă modernitate: *Sărbătoarea Morții* de Aron Cotruș (1915) și *Plumb* de George Bacovia (1916). Unele poezii ale lui Goga și Cotruș au dimensiuni simbolice similare, mai ales prin sensibilizarea în fața tragediilor din război: „Sunt trenuri mute, care mortuare, / Sunt ciocli tainici negrele vagoane, / În ele poartă lacrimi și mustrare / Și bocete și plângeri funerare / Din tragedia bietelor cătane...” – *Trenurile*; la Cotruș: „Retrageri iuți, ’nvingeri uriașe / Neliniște în sate și orașe / Și rane, rane-adânci și jale... / Azi plânset, mâne marșuri triumfale / Și orbi și șchiopi și ciungi / Aduși de trenuri în convoiuri lungi / Și lazarete pline și spitale” – *Nu fu-ntâmplare...* Dar, „...urna funerară”, „Convoiul mortuar”, cavoul („Par un cavou arcadele boltite”), „O lespede pe-o pace funerară”, tristețea și însingurarea prefigurează poezia lui Bacovia. Parisul văzut în „vasta nehodină” se asociază viziunii asupra orașului din poezia bacoviană („Și ninge în orașul mare, / E noaptea plină de orgii”). Boala și spleen-ul sunt amintite în legătură cu o lectură a poeziei lui Baudelaire: „Mai recetesc o pagină bolnavă / Din spleen-ul tău încarcerat în rime, / În noaptea asta plină de otravă, / Când nu mai râd, căci nu mă vede nime ... // Mai recetesc și filă după filă, / Par niște triste galbene petale, / E pretutindeni brumă fără milă / Și-atâta toamnă-n versurile tale...” – *Cetind pe Baudelaire*.

Totuși, unele texte sunt pure răbufniri umorale puse în versuri. Își ceartă „Țara neutrală” („Țară fără visuri, țară neutrală”, „Țară fără lacrimi, țară neutrală”, „Țară fără jertfă, țară neutrală”), demască „sălbatica orgie / Din biata noastră țară neutrală”. Face din poezie o armă pamfletară pentru a

determina ieșirea din neutralitate și participarea la război. Octavian Goga a fost un consecvent și intransigent susținător al ieșirii României din neutralitate și al participării la război. Orice mijloc îl consideră bun pentru a determina ieșirea din neutralitate: recursul la istorie, elogiul latinității, diatriba, imprecăția, sacrificiul și exemplul înaintașilor, pamfletul versificat etc. „Azi duhul meu fără popas vă cheamă, / Vă cere-a lumii nouă epopee, / Din mii de guri un chiot de aramă / Latinitatea strigă din tranșee. / Voi unde sunteți, râu cumplit de patimi! ! ?/ Uniți-vă, nu-i vremea de-a mai plânge; / Nevolnicii răscumpără cu lacrimi / Durerile cari se plătesc cu sânge!... // Acolo-n hora vijeliei crunte /E clocotul visării noastre sfinte! / Veniți, români! Porniți-vă spre munte! / V-arată drumul morții din morminte. / Să nu uitați a veacurilor carte, / Veniți, veniți!... Căci adevăr zic vouă: / Ori vă mutați hotarul mai departe, /Ori veți muri cu trupul frânt în două!” (*Latinitatea strigă din tranșee*). De aceea trimite săgeți otrăvite spre orice susținător al neutralității – *Neutralul. Lui Alexandru Marghiloman*.

Forța lui pamfletară se îndreaptă cu duritate împotriva lui Ioan Slavici, într-o derulare torențială a versurilor, dezlănțuire a viziunii răzbușătoare (*Unui scriitor vândut. Lui I. Slavici*). În orgoliul său, Goga nu a înțeles în profunzime credința, opinia și atitudinea lui Slavici. Este bine de amintit că Ioan Slavici prețuia opera lui Octavian Goga, elogiind poezia *Clăcașii*, al cărei fond considera că este „iubirea de oameni în cea mai curată formă, iar concepțiunea e cu desăvârșire universală și ar putea să facă parte din orișicare epopee de caracter universal”. Dacă imaginea mamei cu pruncul din *Clăcașii* ar fi transpusă pictural, nu ar fi mai prejos de celebra *Madonna della sedia*, iar „pictorul care ar fi în stare să fixeze în culori amănuntele din *Clăcașii*, ori sculptorul care, văzând-o pe mamă cum a văzut-o poetul, ar reuși să cioplească cu destulă măiestrie în piatră” ar deveni „nemuritor pentru toate timpurile”, apreciază Ioan Slavici.

Când se distanțează de încheștarea bătăliei neutralitate/participare la război, Octavian Goga se înalță iar la versul său inegalabil, melodios și încărcat de sens, se întoarce la mitologia sa poetică, la poezia structurată pe simboluri arhetipale, la ipostaza poetică, de unde se pot mai bine observa originalitatea și valoarea acestei creații poetice unice în literatura română. „Neprihănită, mândră poezie, / Lumină albă, pururi adorată, /Ascultă-mă cu ruga mea târzie / Și fă pe veci în minte să-mi tresalte, / Strălucitoare, rece și curată, / Singurătatea culmilor înalte...”.

Pentru a înțelege mai bine resorturile, valoarea și forța poeziei lui Octavian Goga este util să ne aplecăm și asupra *publicisticii* sale. Publicist energic pe tot parcursul vieții sale zbuciumate, a folosit un verb încărcat de capacitatea de mobilizare atunci când adresa românilor ardeleni îndemnul la luptă pentru drepturi naționale și sociale, dar și forța distructivă a expresiei

dure și ascuțite, care tăia până la anularea persoanei incriminate (uneori pe drept, alteori pe nedrept; uneori justificat, alteori, nejustificat; a se vedea articolele împotriva lui Slavici, Iuliu Maniu, V. Mangra, A. Tisza, Al. Vaida, P.P. Carp, A. Marghiloman ș.a.). A lăsat o operă publicistică impresionantă ca întindere, dar mai ales ca intensitate polemică și atitudine tranșantă, care se păstrează la această intensitate până la sfârșitul tragic și neașteptat al poetului. Publicistica sa este cuprinsă în volumele antume: *O seamă de cuvinte* (1908), *Ce e „Tribuna” zilelor noastre* (1911), *Însemnările unui trecător* (1911), *Strigăte în pustiu. Cuvinte din Ardeal într-o țară neutrală* (1915), *Mustul care firebe* (1927), *Precursori* (1930), *Aceeași luptă: Budapesta – București* (1930).

Octavian Goga își începe scitivitatea publicistică la „Tribuna” și, sporadic, la „Românul” din Arad. Voia însă o publicație al cărei program editorial să fie exclusiv expresia atitudinii sale de luptător pentru drepturile sociale și naționale ale românilor din Ardeal. Astfel înființează, împreună cu Oct. Tăslăuanu și Al. Ciura, revista „Luceafărul” (1902–1906) la Budapesta, iar, mai târziu publicația „Țara noastră” (Sibiu, 1907 – 1909). Pentru opiniile sale, ferme și intransigente, Octavian Goga va suferi rigorile legii maghiare, fiind condamnat și întemnițat la Budapesta și Seghedin (de două ori). În 1914, va trece granița și va începe colaborarea la publicații din București („Epoca”, „Adevărul” etc.). Mobilizat în timpul Primului Război Mondial, va scoate, împreună cu Mihail Sadoveanu (la sugestia mareșalului Prezan,) publicația „România”. Mai târziu, va relua, la Cluj, publicația „Țara noastră” (1922 – 1938).

Până la realizarea Marii Uniri, publicistica lui Octavian Goga a fost animată de idealuri consonante cu interesele românilor din Ardeal, în lupta lor pentru dobândirea drepturilor naționale și sociale. A fost un luptător activ pentru Unire, susținând mereu în publicistica sa acest ideal. Este perioada luminoasă a publicisticii lui Gogs, în care poetul publicist, omul de cultură s-a manifestat în cetate, și-a exprimat opiniile în forum. După Marea Unire, când publicistul se implică în politică, articolele sale vor fi viciate de partizanatul politicianului. Claritatea dispare, punctul de înălțime al idealurilor este retezat și decăzut din altitudine prina titudinea obtuză a oliticianului.

În 1932, înființează Partidul Național Agrar, care fuzionează în 1935 cu LANC al lui A.C. Cuza, transformându-se în Partidul Național Creștin de extremă dreaptă. Prim-ministru în 1937–1938, guvernul lui Goga – Cuza emite legi antisemite și xenofobe, care vor întuneca reputația glorioasă a poetului din anii luptei în numele revendicărilor naționale.

Născut în satul ardelean, Octavian Goga va fi mereu interesat de soarta țăranului și de condiția satului, iar această problematică (la fel ca în

poezie) va ocupa spațiul primelor articole. Îl preocupă păstrarea moștenirii transmise de înaintași, existentă și conservată mai ales la sat („Trecutul unui neam e o biserică. În această biserică sunt așezate spre odihnă veșnică rămășițele vremilor strecurate” – *Moștenirea noastră*), face elogiul cărții, al învățaturii și propovăduiește necesitatea pătrunderii acesteia în toate satele și la toți oamenii („Pătrunderea slovei cumiți până în toate unghiurile noastre e o poruncă a vremii. Împlinirea acestei porunci e o datorie de cinste a tuturor acelor care simt în sufletul lor amintirea gliei de unde au pornit la școală” – *Cătră cărturarii noștri*). Evidențiază importanța muncii intelectualilor din sat în îndrumarea țăranilor spre cultură („Cărturarii noștri de la sate, îndeosebi preoții și învățătorii, să-și deie seama de rostul lor de luminători ai mulțimii. Ei cunosc necazurile lumii ai căror povățuitori sunt. Ei știu ce doare și unde doare. Ei să învețe și leacul...” – *Din păcatele noastre*), susține înființarea bibliotecilor „poporale” și apreciază atitudinea sașilor transilvăneni în acest sens („Să învățăm, deci, de la sași. Acești oameni bine așezați, bine orânduți se țin astăzi numai prin puterea școlai lor. Cartea le dă putere.[...] Să urmăm și noi pilda lor. În fiecare sat săsesc școala e un așezământ privit cu cinste și sfințenie” – *Biblioteci populare*).

Forța pamfletară a publicisticii lui Octavian Goga se poate observa încă din articolele de tinerețe publicate în „Tribuna” din Arad, apoi în polemica dusă cu „Telegraful” (Sibiu). Pare cel mai intransigent/virulent în atitudine din grupul „tinerilor oțeliți” de la „Tribuna”, intrați într-o polemică dură cu „bătrânii” politicieni de la „Românul” (Arad), reprezentanți ai Partidului Național Român. Răsunsul lui Goga la cele consemnate în broșura lui Al. Vaida-Voievod, – *Mangra, Tisza și „Tribuna”. Un mănunchi de dovezi adunate din „Tribuna”* (Brașov, 1911, Tipografia A. Mureșianu) –, cuprinde nu doar o analiză a situației politice, ci indică și modul de a înțelege lupta politică promovată prin „Tribuna”. Articolele lui Goga sunt, deopotrivă, analitice și polemice: *Noua hartă și urzitorii ei; Adevărații „proprietari” ai ziarului „Tribuna”; Un paradox frivol: Tovărășia „Tribuna” – Mangra; Tabu; Rolul scriitorilor în „politică”; Două mentalități: Budapesta – București; Scrisoare deschisă către d. Alexandru Vaida*. Ceea ce va caracteriza ulterior toată publicistica lui Goga se găsește încă de pe acum, un activism hiperbolizat, promovarea unei atitudini care dorește să forțeze istoria, credința că dreptatea îi aparține, manifestarea unui orgoliu al încrederii în sine exagerate.

Goga se ridică vehement împotriva ideii că scriitorii nu au ce căuta în politică și explică rolul lor în „politică”. „Acești oameni, firește, nu vor înțelege niciodată că, în lupta de redeșteptare națională a unui popor oprimat, propaganda culturală, care se desface din slova scriitorilor, e un hotărâtor act politic, cu mult mai important decât puzderia de cuvântări

înjghebate după tipicul special al oratoriei ungurești.” Într-un articol – *Pro domo* (datat, Paris, 1910) – conceput ca o scrisoare către un prieten care îl îndeamnă să nu se implice, ci să observe de la distanță scena social-politică, Octavian Goga explică și motivează de ce nu poate rămâne pasiv, fiind chemat de zbuciumul vieții, incitat să participe activ la dezbaterea problemelor ridicate de societate, având credința necesității de a se implica activ în evenimentele derulate în timpul vieții sale. „Viața care curge dinaintea mea mă cheamă, îmi zbuciumă inima și-mi înfierbântă tâmplele. Problemele ei mă agită, chiotul ei mă tulbură, războiul ei nu-mi dă odihnă. În zadar trag obloanele și închid fereastra, degetele ei aspre îmi bat la geam și mă smulg din pacea senină a artei eterne.” Spirit activ și combativ, Goga a înțeles să facă o publicistică militantă în perioada premergătoare și în timpul Primului Război Mondial.

Din publicistica lui Octavian Goga se pot izola câteva *tipuri*, privite prin grilă critică, ironizate, caricaturizate: politicianul corupt („Vă cunoaștem, nobili apostoli ai virtuților evanghelice!”), aventurierul politic, prelatul ezitant în susținerea credinței și a limbii, parlamentarul demagog, parvenitul („Parvenitul săltat în pripă e de obicei fără trecut și fără viitor. Frământarea care vine de jos nu-l mai poate mișca, fiindcă n-o mai aude. Regiunile înalte ale gândirii unde se agită lozincile de primenire îl lasă rece, fiindcă acolo nu poate pătrunde. El nu vede deci nici adâncul, nu vede nici culmea.”), tânărul plecat la studii în străinătate care își uită originea, intelectualul decuplat de la problematica esențială a societății („În mijlocul nostru au început a se ivi oameni pentru care tradiția ideilor generoase, semănate de înaintași, a devenit o dogmă învechită, fără putere. O seamă din intelectualii noștri au compromis legătura de intimitate sufletească a generației de la patruzeci și opt cu masele populare.” – *Adevărul*), etc.

Goga folosește modalitatea pamfletului, unde forța verbului este însoțită de gradarea tensiunii critice. Pamfletul împotriva lui Mangra merge în direcția configurării unui portret cu puternice accente negative, mai ales în sensul decăderii morale, al abdicării de la convingeri anterioare (*Un fals Coriolan*). Tot un pamflet este și articolul împotriva lui Ioan Slavici, care, dacă este corect față de activitatea marelui prozator – nunațată mult prin cercetările ulterioare –, nu poate să nu se remarce prin talentul literar cu care a fost scris. Goga nu a înțeles viziunea lui Slavici referitoare la unirea culturală a românilor. Dar dincolo de accesele de furie, nedrepte la adresa scriitorului, este de reținut din acest articol, pe lângă forța portretizării, felul în care vede rolul și rostul scriitorului. „În viața popoarelor scriitorii au fost și vor rămâne avangarda care deschide bătaia. Scrisul e trâmbiț fermecat prin care se propagă aspirațiile unui neam. În sufletul lor larg ei cuprind și plămădesc durerile mari ale mulțimei. Ei sunt reprezentanții celor mai

avansate credinți și din ținuta lor trebuie să se desprindă idealitatea luptei unui popor. Cu ochii roșiți de-un chip care plutește departe, ei merg înainte și dumul lor e fără cotituri. Ei au numai popasuri, întoarceri n-au. Eu sunt apostoli, nu vameși. Ei predică, nu fac târg.

Impetuoase, energice, tăioase, dure, articolele lui Octavian Goga nu sunt însă seci în exprimare, scriitorul se vede peste tot, omul de cultură secondează cu insistență publicistul. Goga are o cultură bine asimilată și în articolele sale inserează diverse referințe culturale. Aflat la Paris vizitează Luvrul și trimite scrisori de aici. Locul unde se întâlnește cu Seton-Watson („distinsul meu amic”) este evocat poetic (*Vrem o credință*), cei doi stau de vorbă „în biblioteca vastă a castelului, în mijlocul miilor de volume”, iar amfitrionul îi vorbea „de verile lor pline de lumină, de albastrul lacurilor scoțiene” și îi citea „cu glas evlavios imnul lui Shelley, *Cântarea ciocârliei*”.

În articolele adunate sub titlul *Precursori*, accentele culturale sunt mai evidente. Discursul de recepție rostit la Academie despre George Coșbuc trimite de mai multe ori la paliere culturale, cum ar fi momentul în care evidențiază valoarea literaturii de „energie precursoră”, amintind *Iliada* lui Homer, epoca lui Pericle, opera lui Shakespeare, semne ale unui orizont cultural extins, dar înțeles în profunzime. Articolul *A murit Caragiale...* arată cât de adânc a pătruns Goga în înțelegerea operei marelui dramaturg. La fel în articolele despre Iosif Vulcan (*Un precursor al unității*), despre St. O. Iosif și Ilarie Chendi, despre Andrei Șaguna sau Vasile Lucaciu („De aici de sub arcurile de triumf, de sub coloanele de granit ale Coloseului, de sub cupola de la Lateran, din simfonia de culori ale Stanzelor lui Rafael, din retorica amvonului de la San-Pietro și din toată vârtoarea Risorgimentului italian, din care se resimțeau încă pronunțările epocii lui Mazzini și gesturile largi ale lui Garibaldi, din lumea asta de spectri luminoși și sugestiuni mărețe s-a înfiripat catehismul fanatic al acestui preot care avea ca supremă dogmă: latinitatea.”), despre Aurel Vlaicu sau Avram Iancu.

Alexandru RUJA

NOTĂ ASUPRA VOLUMULUI

În alcătuirea volumului de față s-au folosit următoarele ediții din opera poetică a lui Octavian Goga:

– Octavian Goga, *Cântece fără Țară*. Editura C. Sfetea, 1916, 154 p.+2 p. cuprinsul. Este ediția princeps.

La începutul volumului se află următorul text, semnat O.G. și datat: București, 15 februarie 1916: „Recitesc aceste pagini întunecate înainte de a le da la tipar. Ele s-au desprins pe rând din frigurile neutralității, din așteptarea zadarnică de-un an și jumătate în orașul vesel al Bucureștilor. Credeam că nu vor mai vedea lumina zilei și că, dezmințite de realitate, vor rămânea în sertar pe veci, certificate intime ale unui zbucium care s-a stins, – «testimoni del perir mio lento», – cum spune atât de frumos poetul italian. Acum însă când atmosfera de moleșală a inacțiunii se lasă tot mai grea peste capetele noastre, când dintr-o datorie de sânge se face o socoteală rece de câștig ieftin, acum mi se pare un act de pietate să ne îngropăm morții în văzul tuturor. Iată de ce public aceste versuri în cari se vor fi strecurat, poate, greșeli de ritm și prozodie, nu s-a strecurat însă nicio minciună. Criticii le pot judeca deci în toată liniștea meseriei lor, vânduții și ipocriții pot cere răstignirea, oamenii cinstiți însă n-au dreptul să le arunce în foc până în prima zi a mobilizării românești.”

– Octavian Goga, *Din larg. Poeme postume*. Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, București, Bulevardul Lascar Catargi, 39; 118 p.

După poezii și înainte de cuprins este inserat următorul text intitulat *LĂMURIRE* și semnat D.C.: „Apariția acestui volum de versuri a preocupat în mod insistent multipla gândire a lui Octavian Goga. Intimilor săi le-a comunicat adeseori această intenție și unora, chiar, le-a împărtășit planul după care ar fi dorit să-și grupeze materialul. Plasându-se deasupra eroicelor frământări pământești, voia să-și închidă cu un final de realizare senină opera sa. De aceea și titlul pe care l-a ales: DIN LARG. Pietatea d-nei Veturia Octavian Goga a făcut ca acest deziderat sufletesc să ia ființă. Noi n-am făcut decât să urmăim cu o deosebită grijă manuscrisul poetului. Tot ceea ce este cuprins în acest volum a fost rânduit de mintea și mâna lui Octavian Goga. Nouă, nu ne-a revenit decât devotamentul unei realizări tehnice.”

– Octavian Goga, *OPERE, I. Poezii. Teatru. Mărturii. Însemnări. Jurnale*. Ediție, note, variante și comentarii de Ion Dodu Bălan. Introducere de Eugen Simion. Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Muzeul Național al Literaturii Române, București, 2018, 1348 p.

CUPRINS

<i>POEZIA ELEGIANĂ, POEZIA PAMFLETARĂ</i> de Alexandru Ruja	5
<i>Notă asupra volumului</i>	17

POEZII

1905

Rugăciune	21
Plugarii	23
Noi	26
Oltul	28
Casa noastră	31
Apostolul	34
Dascălul	36
Dăscălița	38
Bătrâni	40
Reîntors	41
Departa	43
Dorința	45
Zadarnic	47
De-o să mor	49
În codru	50
Dimineața	52
Pe înserate	54
De la noi	55
Cântăreților de la oraș	57

Sara	59
Lăutarul	60
A murit	62
La groapa lui Laie	64
Cântece (I–VI)	66
Pribeag	71
Pace	72
Cade-o lacrimă	74
Singur	75
Părășiți	76
Ruga mamei (fragment)	77
Zadarnic	79
La stână	80
Toamna	81
Copiilor (I–II)	82
Părăsit	85
Despărțire	86
Învins	87
Solus ero	88
Noapte	89
Clăcașii	92
Așteptare	96

NE CHEAMĂ PĂMÂNTUL

1909

Fecunditas	101
Cântecele mele	106
Cosașul	105
De demult	107
Colindă	109

Un om	110
Graiul pâinii	113
În munți	115
Mi-a bătut un moș la poartă	117
Lăcaș străbun	118
Acasă	121
Nepotrivire	122
Iubirea mea	123
Revedere	124
Cântece (I–VI)	125
Sonete (<i>Cuprinde-mă din nou, singurătate</i>)	129
Sonet (<i>Tu tainică, curată Poezie</i>)	130
Poezie	131

DIN UMBRA ZIDURILOR

1913

Revedere (<i>Tu, minunată poezie</i>)	137
Măsuța mea	138
Oameni	140
Aeternitas	141
Poet	142
Voi veniți cu mine	143
Strămoșii	145
Carmen laboris	148
Moș Crăciun	150
Cântecele mele	151
Poetul	152
Mi-am făcut un cântec	154
Taina	155
Mă-ntorc din nou	156

Lacrimi	157
Singurătate	158
La moarte	159

CÂNTECE FĂRĂ ȚARĂ

1916

Fără Țară	163
Țara mea de suflet	165
Sângele	166
10 Mai 1915	168
Atunci	170
Pribeag străin (<i>Fratres summus</i>)	171
Latinitatea strigă din tranșee	173
Neutralul	174
Lupul	176
Boboteaza	177
Unui scriitor vândut	178
Doi frați	179
Poveste – 1914 –	180
Dies illa	182

DIN LARG

1939

Din larg	185
Poetul	187
Cântec	188
Munții	189
Apus	190
De profundis	191
Am fost	192
Cântă moartea	193

În mine câteodată	194
Bisericuța din Albac	195
Vânt de seară	196
REPERE CRITICE	197